

Znanost v prevodu

Ker je univerzalnost temeljno načelo znanosti, je komunikacija, ki presega kulturne in jezikovne meje, v znanosti nujna. Za preseganje teh meja sta na voljo dve možnosti: prevajanje in izmenjava informacij, ki poteka neposredno v *lingui franci*.

Glede na povedano ni presenetljivo, da je prevajanje v zgodovini znanosti od samih začetkov pri medkulturni komunikaciji igralo pomembno vlogo. Dela antičnih znanstvenikov so se ohranila s prevodi v arabščino. Tako je Evropa Aristotela, ki ga štejejo za začetnika zahodne znanosti, ponovno odkrila prek srednjeveških prevodov iz arabščine v latinščino (za več podrobnosti glej npr. Montgomery 2000: 9). Galileo Galilei, ki je latinščino, takratno vseevropsko znanstveno *linguo franco*, seveda obvladal, se je iz različnih razlogov odločil nekatera svoja najpomembnejša dela napisati v italijanščini, a so jih zelo kmalu morali prevesti v latinščino, da bi postala dostopna znanstvenikom izven italijanskega govornega območja (Burke 2007: 74). Tudi v slovenskem prostoru je bilo prevajanje znanstvenih besedil navzoče v različnih zgodovinskih obdobjih, sprva predvsem kot prizadevanje, da bi se slovenščina uveljavila na vseh področjih, tudi v znanosti. Žigon, Almasy in Lovšin (2017) v svoji monografiji predstavljajo najbolj sistematično prevajalsko dejavnost, ki je v tem okviru potekala v 19. stoletju, in sicer prevajanje učbenikov iz nemščine v slovenščino, pri katerem je šlo za načrten korak pri oblikovanju slovenstva kot kulturne in narodne identitete.

Kljub temu, da je imelo prevajanje od samih začetkov pismenosti pomembno vlogo pri posredovanju znanstvenih dognanj prek meja jezikov in kultur, funkcija prevoda v znanosti pogosto ni bila tako prepoznana kot pri literarnem prevajanju in ni bila deležna posebno velike pozornosti. Razloge za tak odnos do prevajanja znanstvenih del je mogoče iskati tudi v predstavi, da je v znanstveni komunikaciji osrednja vsebina, jezik pa pravzaprav predstavlja le obliko, ki je drugotnega pomena. O tem, da je takšna predstava poenostavitev, priča velik poudarek na razvijanju akademske pismenosti, ki je danes prisoten zlasti v angloameriškem svetu. Za uspešno komunikacijo v znanosti je ustrezna jezikovna oblika nujna, prav uspešna komunikacija pa je ključen element znanstvenega delovanja (prim. npr. Olohan 2007: 134).

Kljub temu ostaja ideja o znanosti v prevodu tudi v sodobnem času nekoliko marginalizirana. Olohan (2007) skozi pregled objav pokaže, da je v okviru prevodoslovja literarno prevajanje deležno mnogo večje pozornosti kot neliterarno prevajanje, ki pa nasprotno predstavlja mnogo večji delež prevajalske dejavnosti. Franco Aixelá (2004: 33) manjše zanimanje za raziskovanje znanstvenega in tehničnega prevajanja povezuje z vprašanjem prestiža.

Prevajanje znanstvenih besedil sicer sodi v okvir neliterarnega prevajanja, vendar je po svoji zahtevnosti povsem primerljivo s prevajanjem literature, saj od prevajalca zahteva odlično razumevanje in poznavanje kompleksne problematike s področja različnih ved, celovito obvladanje načel terminologije in dela s terminološkimi viri in ne nazadnje tudi seznanjenost z retoričnimi konvencijami znanstvenega pisanja v izhodiščnem in ciljnem jeziku.

Znanost sicer vstopa v komunikacijo skozi širok spekter besedilnih žanrov, ki so namenjeni različnim ciljnim skupinam, zato prevajanje znanstvenih besedil pomeni tako prevajanje temeljnih znanstvenih del posameznih ved ali prevajanje učbenikov kot tudi prevajanje povzetkov znanstvenih člankov ali projektnih prijav, ne nazadnje pa tudi znotrajjezikovno prevajanje vsebin iz znanstvenoraziskovalnih žanrov v poljudnoznanstvene oblike komunikacije. Prav zato ni presenetljivo, da tudi prevajalski pristop pri takšni žanrski raznolikosti ni enoten. Posledično prevajanje v znanosti pogosto odstopa od konvencionalnega prevajanja in obsega različne hibridne oblike medjezikovne in medkulturne mediacije.

Pri znanstvenem prevajanju je velik izziv vprašanje, kako preseči medkulturne razlike pri posredovanju znanstvenih dognanj. Na prvi pogled se morda zdi ideja o različnih kulturnih tradicijah v akademskem izražanju in pisanju nesmiselna, če privzamemo, da je univerzalnost eno od osnovnih načel znanosti. Številne kontrastivne študije

različnih jezikovnih parov pa so pokazale, da pri posredovanju znanstvenih vsebin obstajajo velike razlike med jeziki in kulturami, ki izhajajo iz različnih kulturnozgodovinskih tradicij. Eno od tovrstnih razlik je leta 1987 opisal John Hinds, njegova raziskava pa je postala temelj za številne kasnejše kontrastivne retorične študije akademskega pisanja. Hinds (1987) je na podlagi primerjave med japonskim in ameriškim pisanjem postavil domnevo, da je v nekaterih jezikih, npr. v japonščini, za uspešno pisno komunikacijo v prvi vrsti odgovoren bralec, v drugih, npr. v angleščini, pa pisec. V jeziku, ki temelji na odgovornosti bralca, se tako od bralca pričakuje, da se bo za razumevanje bolj potrudil, v jeziku, ki temelji na odgovornosti pisca, pa da bo ta besedilo oblikoval tako, da bo lahko razumljivo. Kot posledica so besedila v različnih jezikih različno strukturirana, poskusi prenosa strukture prek jezikovnih meja pa imajo lahko negativne posledice za sprejemanje besedila.

Problematiko različnih kulturnih tradicij je v prevodoslovju doslej najbolj sistematično razčlenila Karen Bennet (2007), ki poudarja, da je trenutno prevladujoča pozitivistična paradigma znanstvenega pisanja v angleščini v velikem nasprotju z esejistično, skoraj literarno tradicijo portugalskega akademskega pisanja, ki izhaja iz srednjeveške sholastične šole.

Podobno lahko tudi za slovenska znanstvena in akademska besedila ugotavljamo, da se razlikujejo od primerljivih znanstvenih besedil v drugih jezikih. Prepoznavanje specifičnih lastnosti znanstvene komunikacije v slovenščini v primerjavi z drugimi jeziki je za uspešno prevajanje znanstvenih besedil izjemno pomembno, zato je treba poudariti, da je bila na tem področju že narejena vrsta raziskav, ki so se ukvarjale prav z razlikami v retoričnih konvencijah znanstvenega in akademskega pisanja med slovenščino in nekaterimi drugimi jeziki. Tu velja izpostaviti zlasti primerjavo med slovenščino in španščino, predstavljeno v Heredero Zorzo in sod. (2017), primerjavo med slovenščino in hrvaščino, opisano v Balažič Bulc in Gorjanc (2015), v okviru primerjav med slovenščino in angleščino pa predvsem analize žanra znanstvenih člankov (npr. Grad 2009, Pisanski Peterlin 2005, 2016) in projektnih prijav (Zajc 2014).

V kontekstu prevajanja znanstvenih besedil v slovenskem prostoru je treba posebej poudariti tudi strokovno delovanje na tem področju. O močni prisotnosti prevajanja v znanosti v slovenskem prostoru priča več kot polstoletno delovanje [Društva znanstvenih in tehniških prevajalcev Slovenije](#). DZTPS je pomembno stanovsko združenje, ki je kot redni član *Fédération Internationale des Traducteurs* tudi aktivno vpeto v mednarodno prevajalsko dejavnost.

Prevajanje v znanosti ostaja pomemben način prenosa novih spoznanj med jeziki in kulturami, hkrati pa zagotavlja ohranjanje polne funkcionalnosti jezika na vseh ravneh in tudi v znanosti promovira večjezičnost. Čeprav je prevajalska dejavnost v znanosti nekoliko manj opazna kot na nekaterih drugih področjih, je vseskozi prisotna kot vitalen element medkulturne komunikacije.

Literatura

- BALAŽIČ BULC, Tatjana, GORJANC, Vojko, 2015: The position of connectors in Slovene and Croatian student academic writing: a corpus-based approach. Sonja Starc, Carys Jones in Arianna Maiorani (ur.): *Meaning Making in Text*. New York: Palgrave Macmillan. 51–71.
- BENNETT, Karen, 2007: Galileo's revenge: ways of construing knowledge and translation strategies in the era of globalization. *Social Semiotics* 17/2. 171–193.
- BURKE, Peter, 2007: Translations into Latin in early modern Europe. Peter Burke and R. Po-chia Hsia (ur.): *Cultural Translation in Early Modern Europe*. Cambridge: Cambridge University Press. 7–38.
- FRANCO AIXELÁ, Javier, 2004: The study of technical and scientific translation: an examination of its historical development. *The Journal of Specialised Translation* 1. 29–49.
- GRAD, Martin, 2010: Izražanje osebnosti v akademskem diskurzu : primerjava rojenih in tujih govorcev angleščine. Špela Vintar (ur.): *Slovenske korpusne raziskave*. Ljubljana: Znanstvena založba FF UL. 72–87.
- HEREDERO ZORZO, David, PIHLER CIGLIČ, Barbara, SANTIAGO ALONSO, Gemma María, 2017: Retórica intercultural y discurso académico: análisis contrastivo de las introducciones en los artículos de investigación escritas en español por investigadores eslovenos. *Vestnik za tuje jezike* 9/1. 83–106.
- HINDS, John, 1987: Reader versus writer responsibility: A new typology. Ulla Connor in Robert B. Kaplan (ur.): *Writing Across Languages: Analysis of L2 Texts*. Reading, MA: Addison-Wesley. 141–152.
- MONTGOMERY, Scott. L, 2000: *Science in Translation*. Chicago: University of Chicago Press.
- LOHAN, Maeve, 2007: The status of scientific translation. *Journal of Translation Studies* 10/1. 131–144.

- PISANSKI PETERLIN, Agnes, 2005: Text-organising metatext in research articles: An English-Slovene contrastive analysis. *English for Specific Purposes* 25/3. 307–319.
- PISANSKI PETERLIN, Agnes, 2016: Engagement markers in translated academic texts: Tracing translators' interventions. *English Text Construction* 9/2. 268–291.
- ZAJC, Martina, 2014: Nominalizacija kot slovnična metafora v predlogih raziskovalnih projektov v slovenščini in angleščini: kontrastivna in prevodoslovna analiza. Agnes Pisanski Peterlin in Mojca Schlamberger Brezar (ur.): *Prevodoslovno usmerjene kontrastivne študije*. Ljubljana: Znanstvena založba FF UL. 208–228.
- ŽIGON, Tanja, ALMASY, Karin, LOVŠIN, Andrej, 2017: *Vloga in pomen prevajanja učbenikov v 19. stoletju: kulturnozgodovinski in jezikovni vidiki*. Ljubljana: Znanstvena založba FF UL.